

УДК : 378.147:63:378.22

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ
І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-АГРАРІЇВ**

А.В. Антонець

кандидат педагогічних наук

Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна

В дослідженні розглядаються особливості використання лекцій, практичних, лабораторних занять та самостійної роботи студентів, спрямованих на ефективне формування прогностичних умінь у майбутніх менеджерів, в процесі вивчення ними природничо-наукових та загальноекономічних дисциплін.

***Ключові слова:** організаційні форми навчання, методи навчання, прогностичні вміння, природничо-наукові дисципліни.*

Постановка проблеми. У зв'язку зі вступом України в Світову організацію торгівлі, досить актуальним є питання сучасного стану розвитку економіки нашої держави та її конкурентоспроможності стосовно європейських держав. Адже, в умовах ринкової економіки будь-яке підприємство може існувати та успішно розвиватися лише при здійсненні ефективного менеджменту стосовно всіх складових функціональної діяльності. Наявні реалії економічного розвитку більшості країн світу, і України зокрема, дають змогу стверджувати, що роль менеджерів, їх функції та завдання на всіх рівнях управління стають незрівнянно складніші і їх стає набагато більше, ніж це визначено в освітньо-кваліфікаційній характеристиці бакалавра з менеджменту. Так, одним із важливих професійних умінь, яким повинен володіти менеджер-аграрій, є вміння правильно передбачати можливі напрями розвитку підприємства та

його подальшу стратегію, що неможливо без розвинутих умінь і навиків соціально-економічного прогнозування. Уміння менеджера своєчасно передбачати наслідки тих чи інших управлінських рішень дає змогу вчасно реагувати та коригувати стратегію підприємства в залежності від тих чи інших змін станів економіки країни. Це й обумовлює актуальність пошуку ефективних шляхів формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів-аграріїв, одним з яких є доцільне використання різноманітних форм і методів навчання, направлених на формування умінь і навичок, що входять до складу прогностичних.

На нашу думку, в процесі формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів-аграріїв доцільно застосовувати всі аудиторні форми організації навчальної діяльності майбутніх управлінців, такі як лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття, що спрямовані на ефективне формування умінь і навичок, що входять до структури прогностичних. Слід підкреслити, що опанування вищезазначеними вміннями в процесі професійної підготовки не лише започатковуються, а й значною мірою формуються за рахунок фундаментальних дисциплін, що закладають не тільки розуміння й усвідомлення подальших спеціалізованих знань, а й формують аналітичну складову управлінського мислення майбутніх фахівців з менеджменту. Отже, **метою статті** є висвітлення особливостей використання організаційних форм і методів навчання для ефективного формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі вивчення природничо-наукових та загальноекономічних дисциплін.

Аналіз літератури. В багатьох дослідженнях уміння, зокрема і прогностичні, визначаються як готовність особистості на основі знань і навичок виконувати діяльність, що складається з упорядкованого ряду розумових і практичних дій, спрямованих на досягнення усвідомленої мети (А.В.Усова, І.А.Лернер, В.С. Цетлін та ін.). На думку таких

науковців, як В.І. Бондар, О.Г. Мороз, А.Й. Капська, А.М. Алексюк процес формування умінь повинен ґрунтуватися на самостійності в роботі студентів, використанні активних методів навчання, їх проблемності, алгоритмізації та модульності всіх її елементів. Проблема формування професійних умінь і їх теоретико-методичними засадами займалися такі науковці, як Е. О Мілерян, О. А. Біда, О. М. Семенов, К.К. Платонов, Г. К. Селевко, Л.І. Нічуговська, В.А. Петрук та ін.

Аналіз відповідних наукових публікацій і виконаних досліджень засвідчив, що в цілому процес формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів, зокрема управлінців аграрного профілю, не розглядався як важлива проблема педагогічної теорії і практики вищої професійної освіти. Проблема формування прогностичних умінь у майбутніх менеджерів-аграріїв на сучасному етапі залишається недостатньо дослідженою і потребує подальшого пошуку шляхів її розв'язання, одним з яких, на нашу думку, є ефективне використання можливостей організаційних форм і методів навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною формою подання теоретичного матеріалу у вищій школі є лекція. На відміну від підручників, на лекції викладач має можливість впливати на емоційний стан студента та підвищувати його мотивацію до навчання. За допомогою інтонації, міміки, жестів, прямого контакту з аудиторією, лекція надає додаткові можливості активізувати студентів до навчально-пізнавальної діяльності. Дана форма організації виконує проблемно-установчу функцію, яка активізує та управляє пізнавальною діяльністю студентів і спрямовує їх подальшу самостійну роботу, направлену на здобування необхідних знань і вмінь [4]. У контексті мети і завдань нашого дослідження, ми погоджуємось з думкою С. М. Кустовського, який розглядає лекцію як логічне поєднання традиційних інтерактивних методів навчання з нетрадиційними, що спрямовані на краще засвоєння студентами поданої

інформації [3].

Отже, при виборі типу лекцій, що сприяли б ефективному формуванню прогностичних умінь майбутніх управлінців, доцільно застосовувати комбіновану лекцію з елементами математичного моделювання і використанням прикладів задач управлінського характеру. Такі лекції повинні поєднувати в собі мотиваційний, професійно-орієнтований та інтегруючий компонент. Не останню роль в активізації навчально-пізнавальної діяльності під час лекцій відіграє також рівень контакту викладача зі студентами. Традиційна суб'єкт-об'єктна взаємодія пов'язана з відсутністю спілкування [6] і не забезпечує зворотного зв'язку, тому необхідно реалізовувати навчання у таких формах, як лекція-діалог, лекція з елементами колективного дослідження, лекція з використанням ігрових методів тощо.

Ми погоджуємось з думкою В. А. Петрук, що пізнавальна діяльність студентів активізується, якщо, по-перше, будувати лекцію в режимі діалогу; по-друге, включати в лекцію проблемні ситуації, пов'язувати матеріал, який викладається, з профілем майбутньої професії; по-третє, залучати студентів до формулювання висновків, пропонувати проблемні задачі для самостійної роботи. У ході таких лекцій розвиваються ті інтелектуальні та емоційні якості особистості, які забезпечують більш активну і продуктивну самостійну діяльність [5, с. 248].

Набуття природничо-наукових знань і вмінь є базою для формування прогностичних умінь менеджерів. У цьому контексті значно посилюється роль практичних занять, що є найбільш методично доцільною формою опанування базовими прогностичними вміннями. Саме на них студентам надається можливість усвідомити та більш глибоко переосмислити інформацію практично-прикладного характеру, що одержана під час лекцій і самостійної роботи, та в подальшому трансформувати її у відповідні знання, уміння та навички, важливі для успішного виконання

функціональної діяльності майбутніх менеджерів. Ще одним позитивним фактором є можливість застосування під час практичних занять найбільш широкого спектра методів і прийомів навчання, що надає можливість майбутнім управлінцям розв'язувати проблемно-пошукові завдання, які максимально відображають реальні ситуації, пов'язані з їх майбутньою професійною діяльністю. Зокрема, одним із найефективніших інноваційних методів навчання моделі, на нашу думку, є метод мозкового штурму, тобто генерування ідей студентами, з метою розв'язання тієї чи іншої поставленої економіко-математичної задачі.

Під час практичних занять викладач має можливість швидкої суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами, що забезпечує ефективну корекцію набутих ними знань, умінь і навичок. Практичні заняття, на нашу думку, повинні мати комплексний характер і поєднувати в собі формування:

- понятійного апарату управлінця;
- інтелектуальних умінь;
- умінь творчо застосовувати набуті знання.

Використання даної організаційної форми навчання сприяє розвитку аналітичного мислення, умінню обґрунтовувати власну думку, допомагає розв'язувати студентам складні виробничі питання, вчить студентів самокорекції та самоконтролю.

Ефективними формами організації навчання є також лабораторні та семінарські заняття. Наприклад, лабораторні заняття в межах дисциплін «Дослідження операцій», «Інформатика та комп'ютерна техніка» і «Комп'ютерні мережі і телекомунікації» ефективно поєднуються з інформаційними технологіями навчання студентів. Для цього необхідно ввести такі елементи навчання, які включають прикладні задачі, спрямовані на формування навичок роботи з комп'ютерною технікою. Без комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання, які завчасно ознайомлюють

студентів з необхідними комп'ютерними програмами та середовищами, неможлива майбутня прогностична й управлінська діяльність менеджера.

Застосування інформаційних комп'ютерних технологій навчання надасть змогу більш глибоко і різнобічно підійти до процесу формування прогностичних умінь, а саме:

- підсилити рівень мотивації студентів;
- поглибити аналітичні уміння та операційні навички, за рахунок раціонального використання стандартного програмного забезпечення;
- наочно продемонструвати можливість встановлення, шляхом аналізу причинно-наслідкових зв'язків і взаємозалежностей між економічними процесами в АПК;
- суттєво зекономити час при розрахунку економіко-математичних параметрів поставленої задачі;
- ознайомити студентів з можливостями дослідження оптимізаційних проблем і моделювання економічних процесів з урахуванням специфіки функціонування підприємств АПК (GRAN1, Microsoft Office 2010, MatLab, Simplexwin, Torawin, Advanced Grapher, MathCad 2000 та інші).

Важливу роль посідають семінарські заняття. Під час доповідей і повідомлень на них ефективно закріплюються набуті раніше прогностичні уміння і навички. Обговорення проблемних завдань спонукає студентів до активного висловлювання власних думок, вчить опановувати етапи математико-статистичного аналізу як необхідної складової при розв'язанні поставленої управлінської проблеми.

Зазначимо, що семінарські заняття передбачають як індивідуальне, так і групове виконання поставлених проблемних завдань. Однією з ефективних форм групової роботи студентів є колективна робота студентів у раундах, яка передбачає обмін думками по черзі за обмежений час, з приводу поставлених викладачем управлінських проблем. Проблемні

завдання для обговорення можуть бути задані викладачем безпосередньо на занятті, або попередньо – на самостійне опрацювання. Дана форма роботи сприяє пошуку різноманітних варіантів вирішення поставленої проблеми, вчить студентів коректно та логічно висловлювати свої думки, а також слухати один одного.

Ще одним ефективним видом колективної роботи студентів, є робота в парах. Студенти ведуть діалог, обговорюючи поставлені проблеми перед аудиторією (відкрита пара) або між собою (закрита пара). Партнери можуть притримуватись як однакових, так і зовсім протилежних думок, можливий також поділ на ролі, що визначає позицію того чи іншого учасника (елементи рольової гри). Дана форма роботи знімає психологічне напруження, що пов'язане з відповідальністю за одноосібно прийняті рішення [1, с. 63] та сприяє формуванню у майбутніх менеджерів самостійності та незалежності у власних судженнях.

Окремої уваги заслуговує також робота в міні-групах. Вона є майже аналогічною до роботи студентів в парах і також спрямована на пошук ефективного вирішення тієї чи іншої управлінської проблеми. Даний метод застосовують для розв'язування більш складних і багатоаспектних проблемних завдань, причому міні-група має обґрунтувати правильність того чи іншого прийнятого рішення. Викладач може при потребі ознайомити студентів з різними шляхами та підходами вирішення поставленої проблеми.

Формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів відбувається не тільки в аудиторії, але і в умовах позааудиторної діяльності, яка передбачена робочими програмами кожної з дисциплін природничо-наукової та загальноекономічної підготовки. В контексті даної діяльності студенти збирають інформацію для виконання заданих тем, готують реферати, доповіді, повідомлення, презентації; проводять мікродослідження; готуються до участі у запланованих методах активного

навчання (кейси, тренінги, ділові ігри тощо). Проведення практичних, семінарських та лабораторних занять передбачає ґрунтовне оволодіння теоретичними знаннями. Студент повинен самостійно підготувати необхідний теоретичний матеріал відповідно до теми, змісту і характеру майбутнього заняття.

В цьому контексті важлива роль відводиться організації самостійної роботи майбутніх управлінців. Самостійна робота є важливою формою навчального процесу, яка забезпечує навички самоосвіти і формує у студентів мобільність, уміння прогнозувати і активно впливати на ситуацію, сприяє трансформуванню опосередкованого інтересу в інтерес безпосередній [5, с. 248].

Ми погоджуємось з думкою Л. Г. Кайдалової про те, що самостійна робота студентів сприяє формуванню у них таких умінь:

- працювати з довідковим матеріалом;
- підбирати потрібну літературу;
- збирати та аналізувати інформацію;
- виділяти та формулювати проблему;
- знаходити шляхи перевірки висунутих гіпотез;
- формулювати висновки;
- передбачати шляхи використання одержаних результатів [2].

Дані уміння, на нашу думку, є досить важливими і входять до складу прогностичних умінь майбутніх менеджерів.

Ефективність самостійної роботи студентів залежить від змісту та форм контролю, що вводить викладач для перевірки рівня самопідготовки студентів. Контроль відіграє роль зворотного зв'язку студента з викладачем, що надає останньому змогу більш ефективно контролювати навчальний процес, спрямований на формування прогностичних умінь.

Не менш важливими в забезпеченні ефективності самостійної роботи управлінця є консультації та навчально-методична література. Дана форма

організації навчальної діяльності студентів повинна бути забезпечена ґрунтовно розробленим методичним супроводом як аудиторних занять, так і запланованих дискусій, ділових ігор тощо. У цьому аспекті методичні вказівки, на нашу думку, є найефективнішими, вони містять у собі комплекс завдань, розроблених для кожної з вибраних дисциплін природничо-наукової та загальноекономічної підготовки та враховують специфіку методів і прийомів навчання, що застосовуються в процесі формування прогностичних умінь. Завдання для самостійної роботи мають містити дві частини – обов'язкову, для виконання всіма студентами, і додаткову, що розрахована на студентів з більш якісною підготовкою.

Зазначимо, що, наукова робота студентів, є однією з найпоширеніших форм роботи з сильними студентами, яка зазвичай проводиться в наукових гуртках або індивідуально, коли управлінець працює над темою самостійно. Виділяють досить багато форм реалізації наукової роботи, відмітимо ті, що найбільш вдало підходять для формування прогностичних умінь: проведення круглих столів, диспутів, конференцій, публікації статей за результатами проведених досліджень. Наукова робота майбутніх менеджерів повинна бути спрямована не стільки на поглиблення знань з дисциплін циклу, скільки на поглиблення міжпредметних зв'язків та інтеграції знань з різних предметів, а також на розширення світогляду та набуття професійного управлінського досвіду.

Реалізація міжпредметних зв'язків, а також формування глибоких прогностичних умінь і навичок можлива також за рахунок написання наукових робіт. Студентам можна запропонувати наступні теми для наукового дослідження:

1. Методи макроекономічного планування.
2. Роль і функції прогнозування.
3. Економіко-математичні методи та моделі.
4. Специфіка планування економічної діяльності в сучасних умовах.

5. Планування та прогнозування діяльності сільськогосподарського підприємства.
6. Фінансове планування на аграрних підприємствах.
7. Лінійні оптимізаційні економіко-математичні моделі та методи.
8. Значення фінансового прогнозування і планування в фінансовому менеджменті.
9. Методи та моделі економічного прогнозування.
10. Особливості прогнозування і планування в антикризовому управлінні аграрним підприємством.
11. Економіко-математичні моделі економічного зростання.
12. Економіко-математична модель вибору альтернативного варіанта.
13. Економіко-математичні моделі управління інвестиційним портфелем.
14. Економіко-математичні моделі планування основної виробничої діяльності.
15. Застосування економетричного моделювання для прогнозування розвитку сільського господарства України.
16. Економіко-математичні моделі оцінки впливу погодних умов на врожайність пшениці (картоплі, кукурудзи, буряку тощо).

Завдяки нестандартності запропонованих тем під час написання наукових робіт, менеджери змушені не тільки використовувати вже набуті знання з різних економіко-математичних дисциплін, а й самостійно їх здобувати в бібліотеці та за допомогою використання ресурсів Інтернету. Даний вид діяльності сприяє формуванню у студентів не тільки прогностичних умінь і навичок, а й спонукає їх до дослідницької діяльності та виробленню у них багатьох професійних компетенцій.

Висновки. Знання, які здобувають студенти під час навчання є лише першим щаблем до майбутньої професії, але цього недостатньо. Стрімкий розвиток інформаційних і комунікативних технологій, інтенсивна модернізація і технологізація виробництва, швидкий приріст знань, зміна

інтелектуальних потреб суспільства вимагають посилення абстрактних, просторових, теоретичних, системних, прикладних, проектних, прогностичних компонентів знань, основа яких закладається під час вивчення навчальних дисциплін фундаментальної підготовки.

Доцільне використання наукової роботи студентів та інших вищезазначених організаційних форм і методів навчання повинно забезпечити ефективне формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів-аграріїв.

Література

1. Деркач А. А. Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости личности / А. А. Деркач, Л. Э. Орбан. – М. : МГУ, 1995. – 234 с.

2. Кайдалова Л.Г. Формування професійних знань, умінь та навичок із застосуванням сучасних педагогічних технологій / Л.Г. Кайдалова // Теорія та методика навчання та виховання. – Х. : ХДПУ, - 2001. Вип.8. – С.41– 47.

3. Кустовський С.М. Інноваційний підхід до організації самостійної роботи в навчанні майбутніх економістів / С.М. Кустовський // Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. – Тернопіль, 2004. – С. 131-133.

4. Нічуговська Л. І. Методичні засади навчання сільськогосподарських дисциплін студентами аграрних ВНЗ / Л.І. Нічуговська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О.Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2011. – Вип. 159. ч.1. – С.56-64

5. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування

професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія / В. А. Петрук – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292 с.

6. Талызина Н. Ф. Сущность деятельностного подхода в психологии / Н. Ф. Талызина // Методология и история психологии. – 2007. – Вип.4. – С. 157-162.

Резюме. Антонет А.В. Особенности использования организационных форм и методов обучения в процессе формирования прогностических умений будущих менеджеров-аграриев. В исследовании рассматриваются особенности использования лекций, практических, лабораторных занятий и самостоятельной работы студентов, направленных на эффективное формирование прогностических умений у будущих менеджеров, в процессе изучения ими естественнонаучных и общеэкономических дисциплин.

Ключевые слова: организационные формы обучения, методы обучения, прогностические умения, естественнонаучные дисциплины.

Summary. Antonets A.V. Features use of organizational forms and methods in the process of prognostic skills of future managers agrarians. In research examines the characteristics of lectures, practical and laboratory classes and self-study to effectively forecast the formation skills of the future managers in the process of studying the natural sciences and general economic disciplines.

Key words: organizational learning, teaching methods, predictive ability, natural science discipline.